

Nedžad S. Bašić: Globalne strukturalne promjene: kreativna integracija i nova globalna sigurnosna paradigma

Grafičar, Bihać, 2012., 407 str.

Pogled na sliku na koricama i naslov knjige Nedžada Bašića *Globalne strukturalne promjene: kreativna integracija i nova globalna sigurnosna paradigma* asocijacijom slijede Castellsov *Uspom umreženog društva*. Napomene radi, Castells je sociolog i istraživač utjecaja informacijske revolucije na društvo. Slika na mekom uvezu *Globalnih strukturalnih promjena* pokazuje kartu svijeta u cilindričnoj projekciji kao suvremeni mrežni model, dvolančanu zavojnicu lanca DNK i elemente virtualne stvarnosti, od mrežno urađene figure kiborga do točke na globusu za koju očekujete da će se kao na ekranu razviti u sliku iz nekog specifičnog predjela. I tako od slika teleoperativnih sustava preko najvažnijih strukturalnih posljedica utjecaja novih informacijskih tehnologija, kako na gospodarstvo, tako i na sva ostala područja koja se razvijaju u ovisnosti o protoku informacija, od urbanog planiranja do medija – odnosno do umreženog društva. Razmatrajući tehnologiju, gospodarstvo i kulturu umreženog društva Castells je naglasio da je sve značajno za razvitak globalne ekonomije umreženo, od Vijeća ministara Europske Unije do polja gdje se uzgaja koka, odakle se isporučuje trgovcima droga i uličnim bandama mladih širom svijeta; od televizijskih sustava do lokalnih izvjestitelja o događajima. Castellsovo je poimanje mreže jednostavno: mreže su tvorevine kojima ljudi prilagođavaju svoje djelovanje. Upravo u tom smislu počinje prikaz knjige Nedžada Bašića *Globalne strukturalne promjene: kreativna integracija i nova globalna sigurnosna paradigma*. Slijedi još jedna napomena koja zaslužuje posebno izdvajanje. Na samom početku zabilježeno je da je ovo izdanje knjige besplatno za studente Pravnog fakulteta Univerziteta u Bihaću.

Uz „Sadržaj“ i „Uvodna razmatranja“, knjigu čini 13 poglavlja: „Historijski kontekst razvoja međunarodnih odnosa“, „Doktrine međunarodnih odnosa“, „Realistička teorija međunarodnih odnosa“, „Neoliberalna institucionalistička teorija međunarodnih odnosa“, „Marksističke teorije svjetskog sistema“, „Teorija socijalnog konstruktivizma“, „Globalna ekonomija i promjena globalne političke paradigme“, „Globalizacija strukturalnih promjena“, „Globalna međuzavisnost i difuzija moći nacionalne države“, „Promjena političkog okruženja i kontraverze post-moderne“, „Promjena spektruma konflikta i novi rizici“, „Globalne strukturalne promjene i novi koncept sigurnosne para-

digme“ i „Globalne strukturalne promjene i specifikacija sigurnosnog pitanja“. Nakon poglavlja koja nisu numerirana slijede „Summary“, „References“ i „Index“.

U „Uvodnim razmatranjima“ autor izdvaja da će znanstveno-tehnološke promjene značajno potaknuti promjene u međunarodnim ekonomskim i političkim odnosima, izrastajući u jedan od odlučujućih faktora razvoja novoga koncepta globalnih odnosa, sa značajnim utjecajem na pojavu novih subjekata i novih faktora međunarodnih odnosa, na promjene prirode njihovih interesa, time i na promjene njihovog ponašanja, multiplicirajući na taj način modele u njihovim globalnim korespondencijama. Napominje da dramatičan znanstveno-tehnološki razvoj otvara brojne mogućnosti novim sudionicima (skupinama i pojedincima) da svojim aktivnostima utječu na stanje rata ili mira, što svijet čini nestabilnim i nesigurnim. Izdvajajući pojavu alternativnih političkih, ekonomskih i kulturnih faktora, autor navodi da se postojeća struktura međunarodnih odnosa sve više transformira u jedan novi proces u nastajanju, u kojem uloga države prerasta od ekskluzivnosti u nužnost partnerstva s novim subjektima globalnih odnosa.

U prvom poglavlju naslova „Historijski kontekst razvoja međunarodnih odnosa“, u uvodnim napomenama navodi se da su promjene koje su vodile svijet iz jedne društvene formacije u drugu bile permanentno uvjetovane promjenama u danom obliku proizvodnje, s izuzetno velikom političkom ulogom i utjecajem države na promjene oblika proizvodnje. Otuda će se, kaže autor, u teoriji međunarodnih odnosa razviti velika debata po pitanju odnosa između načina proizvodnje i prirode države, utjecaja države na način proizvodnje te utjecaja načina proizvodnje na karakter države i odnose između država. Slijedi objašnjavanje međunarodnih odnosa u antičko vrijeme, velikih antičkih dilema: međusobno uništenje ili preživljavanje; od antičkih odnosa ka rudimentarnom međunarodnom sustavu, od skolastičko-kršćanske tradicije ka međunarodnom pravu i međunarodnim odnosima, razdoblju velikih sukoba i stvaranja koncepta suvremenih međunarodnih odnosa, novoga globalnog sukoba, ravnoteža moći i socijalne integracije Europe; od međunarodnih ka globalnim odnosima, globalnim strukturalnim promjenama i međunarodnom pravu, do razvoja sigurnosnih studija kao nastavne discipline te ciljeva sigurnosnih studija kao nastavne discipline. U dijelu o razdoblju velikih sukoba i stvaranju koncepta suvremenih međunarodnih odnosa, autor ukazuje na to da je kraj Prvog svjetskog rata označio početak nove ere međunarodnih odnosa europske civilizacije, koja nosi nekoliko specifičnosti, smatra autor, koje će dramatično utjecati na daljnju sudbinu procesa integracije u Europi. Izdvaja da je prva uključivanje Sjedinjenih Američkih Država u ratne operacije, što je presudilo i izravno pridonijelo pobjedi Velike Britanije, Francuske i Italije u sukobu s Austro-Ugarskom, Njemačkom, Turskom i Bugarskom, što će otvoriti vrata velikom utjecaju SAD-a na političkoj pozornici Europe, čime će se središte globalne moći svakako početi pomicati iz Europe ka

Sjevernoj Americi. Druga značajna posljedica Prvog svjetskog rata, kaže autor, konačni je poraz i raspad velikog Osmanskog Carstva, čime je uklonjena svaka potencijalna opasnost od nove prijetnje islama Europi. Napomene radi, u sukobu u Prvom svjetskom ratu na strani Antante bile su Velika Britanija, Francuska i Rusko Carstvo sa saveznicima (SAD na strani Antante u rat ulazi 1917. godine), a na strani Centralnih sila bilo je Njemačko Carstvo i Austro-Ugarska Monarhija. Osmansko Carstvo (Turska od 1922. godine) proglasilo je neutralnost, a u tajnosti 1914. godine potpisalo sporazum s Centralnim silama. Posljedice Prvog svjetskog rata bile su strahovite. Poginulo je oko 17 milijuna ljudi. Četiri su carstva nestala završetkom ovoga rata: Njemačko, Austro-Ugarska Monarhija, Otomansko i Rusko. Ono što je bitno izdvojiti kao poveznicu završetka Prvog svjetskog rata i međunarodnih političkih odnos jest sljedeće: Pariška mirovna konferencija, formiranje dotad najobuhvatnije međunarodne organizacije – Lige naroda (Društva naroda), i osnivanje prve katedre međunarodne politike na Sveučilištu Wales u Aberystwythu 1919. godine. Funkcioniranje Lige naroda prema principu „imperijalnog internacionalizma“, kao i znanstveno proučavanje međunarodnih odnosa, zasebna su tema. Vezano za dio teksta o kraju Drugog svjetskog rata i novim odnosima koji su uspostavljeni između SAD-a i Sovjetskog Saveza, izostavljeni su uloga i značaj Ujedinjenih naroda. Objašnjavajući dio od međunarodnih ka globalnim odnosima autor navodi da promjena prirode moći države inherentno vodi u pravcu kreiranja novog tipa sukoba koji sve više doseže konotacije između države i društva, što, kaže autor, inherentno traži i novi oblik rješavanja toga sukoba, koji se više ne može tražiti u tradicionalnom obliku rješavanja međudržavnih sukoba.

Drugo poglavlje naslovljeno je kao „Doktrine međunarodnih odnosa“, a u njemu se u uvodnim razmatranjima izdvaja da teorije međunarodnih odnosa danas preživljavaju velike unutarnje transformacije u kojima se pokušava naći odgovarajući teorijski koncept objašnjenja promjena koje se danas dramatično događaju u svijetu koji je sve više međuzavisan. Jedno od središnjih pitanja koje se nameće pred doktrine međunarodnih odnosa, kako navodi autor, uvjetovano je budućim političkim procesima u svjetskoj zajednici, a s tim je u vezi pravac kojim će krenuti daljnje globalne transformacije čovječanstva.

Treće poglavlje naslovljeno kao „Realistička teorija međunarodnih odnosa“ autor sagledava od unutarnje podjele realističkoga koncepta, realističke percepcije međunarodnih odnosa, neorealističkih konceptata sigurnosti, relativne dobiti i sigurnosnog pitanja u neorealističkoj percepciji do optimističke kritike neorealizma. Naglašena je razlika između klasičnog realizma i neorealizma. Klasični realisti krajnji cilj države vide u uvećanju moći i sile, dok neorealisti krajnji cilj države vide u osiguravanju vlastite sigurnosti, odnosno preživljavanju države. Autor ukazuje na to da zbog anarhične prirode odnosa u međunarodnoj zajednici nema jamstva dobrog i miroljubivog pona-

šanja država, te kaže da upravo anarhična priroda međunarodnog sustava tjera države da budu sumnjičave jedne prema drugima. To je razlog što države ne mogu dovoljno vjerovati jedne drugima u uspostavljanju suradnje i kooperacije u mnogim važnim pitanjima.

U četvrtom poglavlju naslova „Neoliberalna institucionalistička teorija međunarodnih odnosa“, u uvodnim razmatranjima izdvaja se da će u debati koja se intenzivno razvijala između neorealističke i neoinstitucionalističke percepcije međunarodnih odnosa posebno fokusiran biti odnos između pitanja političke sigurnosti i ekonomske politike. Dok su predstavnici neorealističkoga koncepta u pravi plan stavljali potrebu države da osigura relativnu moć kao izraz svoje sposobnosti osiguravanja političke sigurnosti i političkog opstanka (preživljavanja), što je kooperaciju među državama po pitanju političke sigurnosti činilo nestabilnom, neoliberalisti naglasak stavljaju na osiguravanje uvjeta za ekonomsko preživljavanje države, što im omogućuje kreiranje odgovarajuće strategije preživljavanja putem kooperacije s drugim državama, a ne permanentnom borbom za moć i silu, kako to čine realisti. Odlomke ovog poglavlja čine sigurnosno pitanje u neoliberalnoj institucionalističkoj percepciji te neoliberalizam u fokusu kritike neorealista.

U uvodnim napomenama petog poglavlja naslova „Marksističke teorije svjetskog sistema“ izdvaja se da je marksizam posebno značajnu renesansu doživio u okviru škole neomarksizma, razvijene u radovima brojnih teoretičara tzv. „frankfurtske škole“, gdje se razvija neomarksistička interdisciplinarna socijalna teorija. Najpoznatiji predstavnik ove škole njemački je filozof Jürgen Habermas sa svojom teorijom komunikativne akcije. Autor objašnjava koncept svjetskog sustava u marksističkoj percepciji, teoriju „svjetskog sustava“ u fokusu kritike neomarksizma te koncept svjetskog sustava u fokusu kritičke teorije.

U šestom poglavlju naslova „Teorija socijalnog konstruktivizma“, u uvodnim napomenama autor navodi da se ta teorija pojavila na marginama temperamentnih teorijskih rasprava između pristaša neorealizma i neoinstitucionalizma s jedne te sociološke kritike i kritičke analize s druge strane, negdje polovinom 20. stoljeća. Ukazuje na to da teorija socijalnoga konstruktivizma pomiče fokus analize međunarodnih odnosa s materijalnog aspekta, kako to čine neorealisti i neoinstitucionalisti, na socijalni aspekt međunarodnih odnosa, postavljajući tezu da se socijalni i politički svijet ne može promatrati kao materijalna supstanca koja se nalazi izvan ljudske percepcije. Za teoretičare ovog pravca anarhija međunarodnog sustava nije sama po sebi dana, već je ništa drugo doli kreacija ideje i vjerovanja stvorenog od strane pojedinaca, dakako i država. Autor izdvaja kako će ovom temeljnom pretpostavkom teorija međunarodni sustav osloboditi ukočenosti koja proizlazi iz prirodne anarhičnosti odnosa između država, što suradnju između njih uvijek čini sumnjivom i teško ostvarivom. Slijedi raz-

matranje socijalnoga konstruktivizma, socijalnoga konstruktivizma u međunarodnim odnosima te socijalkonstruktivizma u svjetlu kritike. Naglašava se da će se glavni sukob između socijalkonstruktivizma s jedne i neorealizma i neoinstitucionalizma s druge strane koncentrirati na pitanju globalne transformacije međunarodne zajednice. Autor zaključuje da će neokonstruktivisti otvoreno negirati neorealiste i neoinstitucionaliste po pitanju mogućnosti adekvatne eksplikacije kolapsa bipolarnog svijeta u okviru njihova koncepta međunarodnih odnosa.

U sedmom poglavlju pod naslovom „Globalna ekonomija i promjena globalne političke paradigme“ autor ukazuje na to da je krajem Drugog svjetskog rata u svijetu uspostavljena nova ravnoteža snaga koja je počivala na ravnoteži nuklearnog straha. U ovom poglavlju autor razmatra novi povijesni okvir, globalne strukturalne promjene, nove tehnologije i novu globalnu strukturu međuzavisnosti, globalne strukturalne promjene i nove društvene izazove, globalne strukturalne promjene i nove perspektive globalizacije, od globalnih strukturalnih promjena ka globalizaciji proizvodnje, te globalne strukturalne promjene i novu poziciju i ulogu države. Vezano za globalne strukturalne promjene, autor navodi da, zahvaljujući brzom globalizaciji proizvodnje, trgovine i financija, cijena izolacije iz ovih procesa drastično raste i svaka zemlja koja izostane izvan ove globalne mreže biva suočena sa smrtnom opasnosti za vlastiti opstanak, s katastrofalnim posljedicama po vlastitu sigurnost. Ukazuje i na to da je prijetnja negativnih posljedica u slučaju izostanka iz globalne ekonomske integracije drastično utjecala na politiku država, sve više prisiljavajući državu da izbjegava politiku izolacionizma i sukobljavanja. Objašnjavajući globalne strukturalne promjene i nove perspektive globalizacije, autor navodi da u novoj globalnoj arhitekturi nije izvjesno hoće li funkcija države nestati. Ono što jest izvjesno činjenica je da će država sve više mijenjati vlastiti oblik organiziranja i identiteta, koji će se sve više pomicati od geopolitičkog identiteta ka, kako kaže autor, geokulturnom, etničko-rasno-vjerskom identitetu, koji će se sve više integrirati u globalnu arhitekturu svijeta, čiji će se identifikacijski kod sve više temeljiti na identifikacijskom kodu velikih kulturno-etničkih, rasnih i vjerskih zajednica, u okviru kojih će se razvijati novi tehnološki procesi. Navodi se da će veliki migracijski valovi stanovništva iz Latinske Amerike i Kariba ka Sjedinjenim Državama, iz Afrike i Bliskog istoka ka Europi te iz Južne Azije ka sjevernoj polutki i Australiji vlade razvijenih zemalja učiniti sve više orijentiranim ka novim rasnim i vjerskim skupinama, koje će zauzeti značajno mjesto u procesu odlučivanja u tim zemljama. Autor drži da će strukturalne promjene u svjetskoj ekonomiji svakako za sobom povlačiti i promjene u kulturno-etničko-vjerskom identifikacijskom kompleksu nerazvijenih zemalja, gdje će promjene s višim ili nižim intenzitetom uvjetovati eksplozivne konfrontacije i sukobljavanja u tim zemljama. Ondje gdje su nove integracijske arhitekture fleksibilnije i otvorenije prema adaptiranju na nove tehnologije, ondje gdje postoji manji otpor i

strah od razaranja tradicionalnih sustava vrijednosti i tradicionalnih društvenih normi, ondje gdje postoji fleksibilniji interes za održavanjem tradicionalnih standarda, može se očekivati viši stupanj učinka od nove multidisciplinarne tehnološke revolucije. Ujedno se navodi da će novi model dezintegracije rada koji prati novi model globalne integracije kapitala stvoriti novi oblik sukoba koji će se sve više inherentno pomicati od međunarodnog sukoba između država ka unutarnjem sukobu između države i društva, u kojem država igra ulogu 'balansera' između interesa globalno integriranoga kapitala i još uvijek izolirane i fragmentirane lokalne i nacionalne radne snage, što stvara poteškoće u stvaranju globalne mreže integriranog rada – kako se izdvaja, „global labour networka“. Te strukturalne promjene, kaže autor, traže prije svega redistribuciju moći između države i novih aktera (tržišta i međunarodnih organizacija i korporacija) te vode u fundamentalne promjene prirode djelovanja same države. Država sve više gubi na tradicionalnom značaju u globalnim međunarodnim odnosima. Izdvaja se da promjena prirode djelovanja države automatski vodi i promjeni prirode odnosa između država, što vodi i promjeni oblika kontrole nad društvom. Zaključuje se da će novi oblik globalizacije sve izraženije voditi ka integriranju kapitala u jedinstven globalni lanac investicija, proizvodnje, prodaje i potrošnje, s visokim stupnjem interakcija između nacionalnih, regionalnih i globalnih institucija i korporacija s jedne strane, dok će s druge sve izraženije voditi stvaranju novog identiteta na razini kulturnih, vjerskih i civilizacijskih kodova. Autor navodi da te dvije dimenzije suvremene globalizacije koje se međusobno sučeljavaju izrastaju u središnji problem suvremene povijesti čovječanstva.

U osmom poglavlju naslova „Globalizacija strukturalnih promjena“, nakon uvodnih razmatranja ukazuje se na globalne strukturalne promjene i globalnu strukturu međuzavisnosti, promjene prirode države u procesu globalnih strukturalnih promjena te od globalnih strukturalnih promjena ka novom sigurnosnom kompleksu.

U devetom poglavlju autor objašnjava pad i uspon nacije-države, globalnu difuziju moći države i promjenu prirode suvereniteta države. Izdvaja se da je u procesu globalnih strukturalnih promjena država sve zavisnija od globalnog financijskog tržišta. Troškovi vlade u najvećem broju zemalja, posebno visokorazvijenih, enormno rastu, što državu sve više prisiljava da rješenje svojih financijskih problema traži u pozajmljivanju novca na svjetskom financijskom tržištu. Vanjski dug razvijenih država dramatično se povećao. Financiranje vladinog deficita primarno je orijentirano ka vanjskom zaduživanju, što, navodi autor, vodi sve izraženijem stupnju ovisnosti vlada država o globalnom financijskom tržištu. U kontekstu promjena prirode suvereniteta države, izdvaja se da je pod pritiskom transnacionalnoga kapitala država prisiljena suziti izdvajanja za naknade za nezaposlenost, izdvajanja za mirovinsko-invalidske fondove, za obrazovanje, zdravstvenu zaštitu stanovništva, ekološku zaštitu okoliša, a sve to kako bi stvorila atraktivniju klimu za izravne strane investicije, čime se dramatično dovodi u pitanje njezin sustav socijalne sigurnosti, drži autor.

U desetoj poglavlju naslovljenoj „Promjena političkog okruženja i kontraverze post-moderne“, nakon uvodnih razmatranja autor govori o neskladu između očekivanja i mogućnosti, globalnoj „kulturnoj dominaciji“, marginalizaciji i agresivnoj „kulturi straha“, opasnoj „kulturi prezira“, posljedicama nesklada između očekivanja i mogućnosti te o postmodernističkom pristupu međunarodnim odnosima. Ukazuje na to da je ekonomski rast moguć i u odsutnosti tehnološkog napretka, pod uvjetom da konkurencija ne isključuje mogućnost ostvarivanja abnormalnog profita, postojanja imperfektne konkurencije i efektivnih inovacija. Investiranjem u sektor istraživanja i razvoja u razvijenim zemljama može se utjecati na ekonomski rast perifernih zemalja bez njihova tehnološkog razvoja. Autor izdvaja kako pomicanje fokusa sigurnosnog pitanja od vojnoga kompleksa i sukoba (diskurs moći) ka kompleksu suradnje i kooperacije u cilju dosezanja mogućnosti preživljavanja traži novi, tzv. „komunitarni diskurs sigurnosti“, u okviru kojeg osjećanje sigurnosti preživljavanja određuje utječe na ponašanje čovjeka, što zajednicu vodi u koncept nove realnosti, u kojoj se kooperacija iskazuje kao određujuća determinanta demokratizacije i mogućnosti preživljavanja zajednice, i time dosezanja kulturnog, nacionalnog i etničkog identiteta skupine i pojedinca. U svakom slučaju, opet se pokazuje da se ne može zaobići sve evidentnija kriza klasičnoga koncepta teritorijalnog suvereniteta države.

U jedanaestom poglavlju naslova „Promjena spektruma konflikta i novi rizici“, nakon uvodnih napomena autor objašnjava transdržavnu sigurnosnu paradigmu, globalni identitet i kulturni sukob, globalni identitet i islam, od kulturnog ka političkom identitetu islama, islam između globalnog identiteta i demokratizacije, islam i globalnu sigurnost, siromaštvo i glad kao globalne izazove, globalni terorizam kao prijetnju i izazov, novu antiterorističku doktrinu, međunarodni kriminalni kartel, transnacionalne pobunjeničke skupine i secesionističke pokrete, transnacionalne fanatizirane vjerske i ideološke skupine, transnacionalnu migraciju, velike epidemije te ekološku degradaciju kao globalni rizik i prijetnju. Izdvaja se da je država u islamskom svijetu više djelovala kao agent interesa stranoga kapitala, a ne kao interakcija između identiteta i interesa islamskih masa, što je dovelo do oštre krize identiteta države u islamskom svijetu. Kako je identitet pojedinca u islamu prvenstvo povezan s identitetom globalne zajednice islamskih vjernika (*umma*), a ne s teritorijalno-političkim identitetom islamskih država (*watan*), čije su granice bile određene dekretom bivših kolonijalnih sila, kriza teritorijalnog identiteta države u islamskom svijetu, navodi autor, bit će automatski transferirana u oštar unutarnji sukob između države i društva. Promatrajući područje od kulturnog ka političkom identitetu islama, autor izdvaja dvije hipoteze koje će zauzeti posebno mjesto u strategiji pokreta obnove islama. Pokreti obnove islama istaknut će u svojim proklamacijama da je Zapad sada spremniji boriti se na strani bogatih islamskih elita protiv siromašnoga islamskog stanovništva kako bi imao lakši pristup

bogatim nalazištima nafte, te da je u cilju realizacije ove strategije vojna prisutnost Zapada u islamskim zemljama mnogo vidljivija nego što je bila za vrijeme Hladnog rata. Druga teza koja je široko eksploatirana i aktivno korištena u njihovoj globalnoj strategiji jest ta da Zapad više teži miješati se u sukobe unutar islamskog svijeta u kojima se rješavaju unutarnji problemi islamskog društva, dok apstinira biti uključen u sukobe između muslimana i nemuslimana, u kojima stradaju muslimani. Autor zaključuje da će upotrebom ovih dviju hipoteza pokreti obnove islama zadobiti simpatije u najširim slojevima stanovništva u islamskom svijetu, što će ih činiti sve više političkim, a manje socijalnim pokretom u islamskom svijetu, što će pak za posljedicu imati sve izraženiju marginalizaciju socijalnih promjena, još više produbljujući unutarnje društvene proturječnosti u islamskim zemljama. Ukazuje se i na to da će ti procesi u islamskom svijetu posebno doći do izražaja nakon tzv. „arapskog proljeća“ koje neće donijeti tako potrebne unutarnje socijalne promjene.

U dvanaestom poglavlju pod naslovom „Globalne strukturalne promjene i novi koncept sigurnosne paradigme“ autor sagledava sigurnosnu politiku u procesu globalizacije, daje definiciju sigurnosti i ukazuje na poteškoće u definiranju sigurnosti, izdvaja tradicionalni pristup sigurnosnom pitanju, postmodernističke pristupe sigurnosti, kontroverze između nacionalne i individualne sigurnosti te objašnjava kako je država izvor prijetnji za sigurnost pojedinca. Navodi se da su zemlje s niskom razinom individualne sigurnosti pojedinca, slabo razvijenim demokratskim institucijama, često meta vojnih intervencija, terorističkih napada, otmica i slično. S druge strane, država s niskorazvijenom demokratskom infrastrukturom često teži stvaranju konfliktnih situacija sa susjednim državama kako bi odvratila pozornost od visokog stupnja nepoštivanja ljudskih prava i sloboda.

U trinaestom poglavlju naslovljenom „Globalne strukturalne promjene i specifikacija sigurnosnog pitanja“, nakon uvodnih napomena autor izdvaja pitanja novih referentnih aspekata sigurnosti, novih vrijednosnih aspekata sigurnosti, novih referentnih aspekata prijetnje, referentnog sustava osiguranja sigurnosti i države kao referentnog sustava osiguranja sigurnosti. Autor ukazuje na to da je očito da globalne strukturalne promjene nose nove prijetnje, što traži i nove forme odgovora i nove metode djelovanja, kako države, tako i globalne zajednice, u cilju otklanjanja ili reduciranja novih oblika prijetnji.

Knjiga Nedžada S. Bašića *Globalne strukturalne promjene: kreativna integracija i nova globalna sigurnosna paradigma* zaslužuje pozornost zbog problematiziranja predmetne teme i bogate inozemne građe. Nedostaju kraća napomena o autoru, imena recenzenata, kao i dosljednija jezična izvedba. Nije uobičajeno da svi *entrefileti*, koji su zastupljeni ispod naslova poglavlja na zasebnim stranicama, kao i veći dio fusnota, budu na engleskom jeziku, a ostatak tekst na bošnjačkom. Bibliografska građa prika-

zana je abecedno, po prezimenima autora, na način da su prvo dana imena autora. Izdvojeni detalji ne umanjuju poželjne odlike knjige koje pridonose razumijevanju međusobno povezanih pojava. Predlažemo autoru da u drugo izdanje knjige uključi bogatu relevantnu znanstvenu literaturu iz međunarodnih političkih odnosa iz ne tako davne prošlosti s ovih naših prostora. Knjiga se preporučuje svima koji se bave međunarodnim odnosima ili su u doticaju s ovom tematikom.

Vesna Ivanović